

Instrumentalna rola uprawnionych banków w obrocie dewizowym

Tadeusz Borkowski, Stefan Jerzak

Uwagi ogólne

Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe, która weszła w życie października 2002 r.¹, reguluje w sposób wyraźny udział banków w obrocie dewizowym i pozwala na wyodrębnienie ich instrumentalnej roli w tym zakresie, polegającej na:

- czynnym uczestnictwie w rynku walutowym w kraju,
- pośrednictwie w dokonywaniu przez rezydentów i – w szczególnych przypadkach – przez nierezydentów – przekazów pieniężnych za granicę oraz rozliczeń w kraju z nierezydentami,
- udziale w dokumentowaniu wywozu i wysyłania za granicę krajowych lub zagranicznych środków płatniczych.

Czynne uczestnictwo w rynku walutowym w kraju

Czynne uczestnictwo uprawnionych banków w rynku walutowym w kraju polega na: „**prowadzeniu skupu i sprzedaży wartości dewizowych**”.

Czynność ta została przypisana bankom na podstawie artykułu 49 ustawy dewizowej, który zmodyfikował punkt 7 artykułu 5 ust. 2 Prawa bankowego, zawierającego katalog czynności względnych banku².

¹ Dz. U. nr 141, poz. 1178.

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (jednolity tekst Dz.U. nr 72/02, poz. 665 z późn. zm.) określała dotychczas w art. 5 ust. 2 czynności względne banku (tzn. takie czynności, które mogą być wykonywane również przez inne instytucje niż banki) następująco:

- 1) udzielanie pożyczek pieniężnych oraz pożyczek i kredytów konsumencyjnych w rozumieniu przepisów odrębnej ustawy,
- 2) operacje czekowe i wekslowe oraz operacje, których przedmiotem są warranty,
- 3) wydawanie kart płatniczych oraz wykonywanie operacji przy ich użyciu,
- 4) terminowe operacje finansowe,
- 5) nabywanie i zbywanie wierzycielności pieniężnych,
- 6) przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych oraz udostępnianie skrytek sejfowych,

Ustawodawca zamierzał w ten sposób utworzyć rynek walutowy, w którym mogłyby uczestniczyć dwa rodzaje podmiotów. Po pierwsze, byłyby to podmioty trudniące się profesjonalnie skupem i sprzedażą wartości dewizowych, będące pod kontrolą Narodowego Banku Polskiego. Po drugie, uczestnikami rynku walutowego byłyby podmioty dokonujące kupna i sprzedaży takich wartości okazjonalnie, w bezpośrednich transakcjach. Niewątpliwie miało to na celu zneutralizowanie nowej sytuacji, powstałej po wejściu w życie z dniem 1 października 2002 r. Prawa dewizowego. Dopuszcza ona, w wyniku pełnej liberalizacji przepływów pieniądza depozytowego, dokonywanie przez rezydentów – w tym w szczególności przez podmioty gospodarcze, ale też przez osoby fizyczne – transakcji depozytowych i rozliczeń walutowych za pośrednictwem banków i innych profesjonalnych instytucji mających siedzibę w krajach Unii Europejskiej i zrównanych z nimi pod względem dewizowym krajach EOG i OECD³, z oczywistym uszczerbkiem dla interesu gospodarczego, w tym dewizowego, kraju.

Działania ustawodawcy na obszarze legislacji miały na celu zapewnienie ciągłości i prawidłowości funkcjonowania rynku walutowego w kraju, w drodze ustalenia szczególnych procedur, którym mieliby być poddani wszyscy profesjonalni uczestnicy tego rynku, tj.:

- uprawnione banki,
- podmioty prowadzące działalność kantorową⁴.

7) wykonywanie czynności obrotu dewizowego,

- 8) udzielanie i potwierdzanie poręczeń,
- 9) wykonywanie czynności zleconych, związanych z emisją papierów wartościowych.

³ Chodzi tu o kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), obejmującego oprócz państw należących do Unii Europejskiej także Islandię, Liechtenstein, Norwegię i Szwajcarię, oraz o kraje Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), obejmującej oprócz krajów UE, EOG i państw kandydujących do Unii Europejskiej również Australię, Japonię, Kanadę, Koreę Płd., Meksyk, Nową Zelandię, Turcję i USA.

⁴ Vide rozdział 4 ustawy dewizowej (art. 11 – 17).

Ustawodawca przywiązuje wielką wagę do terminowego rozszerzenia, z formalnego punktu widzenia, czynności dokonywanych przez te instytucje finansowe. Świadczy o tym fakt, że ustanawiając 12-miesięczny termin dokonania zmian w statutach (upływający, licząc od dnia wejścia w życie ustawy, 30 września 2003 r.) wprowadził – w razie uchybienia temu terminowi – rygor utraty dotychczasowych uprawnień w tym zakresie.

Do czasu wejścia w życie nowej ustawy dewizowej wykonywanie przez banki określonych czynności obrotu dewizowego i związanych z nimi rozliczeń, w tym pośrednictwo i dokonywanie płatności oraz transferów krajowych i zagranicznych środków płatniczych w obrocie dewizowym, były poddane ograniczeniom administracyjnym. Wymagały uzyskania stosownego upoważnienia Prezesa NBP (art. 99.2 Prawa bankowego), z tym że w razie potwierdzenia nieprawidłowości lub naruszenia prawa w tym względzie Prezes NBP mógł zakazać bankowi dokonywania określonych czynności lub nawet cofnąć w całości albo w określonej części udzielone uprzednio upoważnienie (art. 99.3 Prawa bankowego)⁵.

W związku z koniecznością maksymalnego rozszerzenia podmiotowego rynku walutowego ustawodawca w nowej regulacji:

- odstąpił od utrzymywania barier administracyjnych w tym względzie, skreślając art. 99 (ust. 1, 2, 3) Prawa bankowego (art. 49 pkt 3 ustawy),

- rozszerzył ustawy zakres czynności bankowych względnych, zawarty w katalogu podanym w art. 5.2 Prawa bankowego, w drodze:

- zmiany punktu 7), brzmiącego dotychczas: „*wykonywanie czynności obrotu dewizowego*” na „*prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych*”,

- dodania punktu 10) o brzmieniu: „*pośrednictwo w dokonywaniu przez rezydentów przekazów pieniężnych za granicę oraz rozliczeń w kraju z nierezydentami*”⁶.

Jednocześnie ustawodawca zobowiązał:

- *banki krajowe*, które na mocy dotychczasowych przepisów były uprawnione do kupna i sprzedaży wartości dewizowych, do formalnego rozszerzenia określonego w ich statutach przedmiotu działania

o wzmiankowane wyżej czynności podane w pkt. 7) i pkt. 10) katalogu czynności bankowych (art. 57.3 ustawy dewizowej);

- *oddziały banków zagranicznych*, które były uprawnione w takim samym zakresie jak banki krajowe do wystąpienia z wnioskiem do władz bankowych o stosowne rozszerzenie przedmiotu działania, określonego w zezwoleniu na ich utworzenie (art. 57.4 ustawy dewizowej).

Ponadto ustawodawca dopuścił możliwość włączenia do grona uczestników rynku walutowego w kraju również banków spółdzielczych, zmieniając w art. 53 ustawy brzmienie artykułu 7 ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Dz.U. nr 119, poz. 1252 z późn. zm.). W ten sposób stworzył ustawową możliwość dokonywania przez banki spółdzielcze – za zgodą banku zrzeszającego – czynności obrotu dewizowego w zakresie prowadzenia skupu i sprzedaży wartości dewizowych oraz pośrednictwa w dokonywaniu przez rezydentów przekazów pieniężnych za granicę i rozliczeń w kraju z nierezydentami.

Odstąpienie od administracyjnej ingerencji w przyznawanie i ewentualne cofanie upoważnień udzielonych bankom przez Prezesa NBP nie narusza jednak interesu finansowego – w tym dewizowego – kraju. Odpowiedzialność banków za prawidłowe i zgodne z przepisami świadczenie usług na rynku walutowym wynika bowiem z obowiązujących przepisów prawa bankowego dotyczących regulacji ostrożnościowych.

Dla porządku należy także zaznaczyć, że potwierdzone ustawowo czynne uczestnictwo uprawnionych banków w rynku walutowym w kraju ma dla każdego z nich z dwójakie konsekwencje. Z jednej strony oznacza ustalenie we własnym zakresie rodzajów instrumentów podlegających operacjom transakcyjnym (z reguły chodzi tu o znaki pieniężne opiewające na waluty tzw. twardego rdzenia⁷ oraz kwotowanie (wyznaczanie ceny kupna i ceny sprzedaży) każdej z tych walut. Z drugiej strony – analogicznie do obowiązków, które ciążyą na kantorach – oznacza prowadzenie kupna i sprzedaży wartości dewizowych systemem ciągłym, a także wydawanie stosownych dowodów imiennych lub na okaziciela przy każdej operacji kupna bądź sprzedaży wartości dewizowych będących przedmio-

⁵ Obowiązujące do dnia 1 października 2002 r. brzmienie art. 99 Prawa bankowego było następujące:

Art. 99 1. Banki mogą, na podstawie upoważnienia Prezesa Narodowego Banku Polskiego, wykonywać określone czynności obrotu dewizowego i związane z nimi rozliczenia, w tym pośredniczyć w przyjmowaniu i dokonywaniu płatności oraz w dokonywaniu transferu krajowych i zagranicznych środków płatniczych w obrocie dewizowym.

2. Czynności, o których mowa w ust. 1, podlegają kontroli dewizowej sprawowanej przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego.

3. W razie stwierdzenia, że czynności, o których mowa w ust. 1, wykonywane są przez banki z naruszeniem przepisów prawa, statutu lub udzielonego upoważnienia bądź że dalsze ich wykonywanie zagrażałoby bezpieczeństwu gromadzonych w bankach środków, Prezes Narodowego Banku Polskiego może zakazać bankowi dokonywania określonych czynności albo cofnąć w całości lub w określonej części udzielone upoważnienie.

⁶ Pośrednictwo w transgranicznym obrocie przekazowym i rozliczeniowym omówiono w następnym rozdziale.

⁷ Przez waluty tzw. twardego rdzenia należy rozumieć waluty wyszczególnione w tabeli kursów Narodowego Banku Polskiego, obejmującej bieżące kursy średnie walut obcych w złotych, określonych w §2 pkt. 1 i 2 Uchwały nr 51/2002 Zarządu NBP z dnia 23 września 2002 r. w sprawie sposobu wyliczania i ogłaszania bieżących kursów walut obcych (Dz.U. nr 14, poz. 39 i nr 20, poz. 51).

Należy zaznaczyć, że obowiązek kontroli dewizowej został nałożony na banki już uprzednio na podstawie ustawy z dnia 2 grudnia 1994 r. Prawo dewizowe*. Dotyczył również czynności obrotu dewizowego dokonywanego z ich udziałem lub za ich pośrednictwem (art. 22.3, pkt 2), z tym że Minister Finansów miał określić w drodze zarządzenia, w porozumieniu z Prezesem NBP, tryb wykonywania takiej kontroli (art. 22.4). Do wydania takiego zarządzenia, które miałyby podstawowe znaczenie dla stosowania przez wszystkie banki w Polsce jednolitej procedury kontrolnej w tym względzie, nie doszło jednak z przyczyn warsztatowych. W kolejnym akcie prawnym – zmianie do tej ustawy dewizowej w postaci ustawy z dnia 27 października 1995 r.** – zapis ten, na mocy art. 1 pkt 9 lit c), został po prostu skreślony. W tej sytuacji banki komercyjne musiały opracować zasady kontroli dewizowej we własnym zakresie. Zasady te, w formie instrukcji wewnętrznych, były następnie stosowane indywidualnie w bieżącej praktyce operacyjnej przez poszczególne banki.

* Dz.U. nr 136, poz. 703 z późn. zm.

** Dz.U. nr 132, poz. 641 z późn. zm.

tem transakcji. Obowiązki te wynikają zresztą z przepisów wewnętrznych każdego banku.

Kontrahentami banku w tym zakresie mogą być zarówno rezydenci, jak i nierezydenci bez względu na kraj ich zamieszkania lub siedziby, będący osobami fizycznymi, osobami prawnymi lub innymi podmiotami. Kwalifikowanymi kontrahentami mogą być w szczególności kantory. Na podstawie dwustronnie zawartych umów banki skupują od nich zagraniczne środki płatnicze, nabyte od klientów w ramach prowadzonej działalności gospodarczej (art. 16 Prawa dewizowego).

Zmodyfikowany zakres czynności banków obejmuje wprawdzie „prowadzenie skupu i sprzedaży **wartości dewizowych**” (podkr. aut.), jednak w praktyce sprowadza się to do kupna i sprzedaży **zagranicznych znaków pieniężnych** (banknotów, monet i bilonu – tzw. gotówki). Inne (poza gotówką) instrumenty płatnicze zaliczane do wartości dewizowych (czeki, czeki podróżnicze, przekazy pieniężne) wykazują wyraźną tendencję spadkową, spowodowaną w szczególności rozwojem elektronicznych instrumentów płatności, w tym różnego typu kart płatniczych. Skup i sprzedaż kruszców dewizowych, jako alternatywnej (obok zagranicznych środków płatniczych) postaci wartości dewizowych, regulują z kolei odrębne wewnętrzne przepisy banków.

Pośrednictwo w transgranicznym obrocie przekazowym

Uwagi wstępne

Pod rządami poprzedniej ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r.⁸ umocowaniem prawnym banków w zakresie pośrednictwa w dokonywaniu transferu krajowych i zagranicznych środków płatniczych w obrocie dewizowym było **upoważnienie** udzielane indywidualnie każdej instytucji przez Prezesa NBP do dokonywania określonych czynności obrotu dewizowego i związanych

z nimi rozliczeń (art. 99 Prawa bankowego w związku z art. 28 Prawa dewizowego z grudnia 1998 r.). Banki upoważnione w drodze decyzji administracyjnej (jaka było udzielenie przez Prezesa NBP powyższego upoważnienia) nie tylko były zobowiązane – zgodnie z art. 12.1 tej ustawy – do dokonywania takich czynności, ale również do przeprowadzania **kontroli dewizowej** (podkr. aut.) dokonywanych czynności obrotu dewizowego, w tym także przekazów bankowych za granicę (art. 21.3 pkt 2).

Obecnie obowiązująca ustawa diametralnie zmieniła relacje i optykę kontroli dewizowej, której wykonywanie było uprzednio przypisane bankom krajowym. Przyczyn tej zmiany można upatrywać m.in. w uwagach krytycznych, których teoretycy i praktycy przepisów dewizowych nie szczędzili instytucji kontroli dewizowej w kształcie przyjętym przez ustawodawcę. Upatrywali w niej określonej deformacji systemowej: w ramach kontroli, do spełniania funkcji w pewnym stopniu władczego monitoringu jako przejawu władzy wykonawczej były bowiem zobowiązane podmioty prawa finansowego prywatnego, a mianowicie banki, mające zupełnie odmienne cele niż czynności kontrolne (maksymalizację zysku)⁹.

W tej optyce zniknęła z ustawy – w odniesieniu do banków, analogicznie zresztą do ustaleń dotyczących Narodowego Banku Polskiego – czynność określona jako „dewizowa”. Całkowicie został także wyeliminowany proceduralny udział banków w tym zakresie. Ta wymuszona w pewnej mierze rezygnacja ustawodawcy z udziału banków w procesach kontrolnych została zrekompenzowana wprowadzeniem, na podstawie art. 50 ustawy Prawo dewizowe, zmian do katalogu czynności bankowych ustalonych przez Prawo bankowe – w drodze dodania w art. 5 ust. 2 (pod pkt. 10) czynności: „*pośrednictwa w dokonywaniu przez rezydentów przekazów pieniężnych za granicę oraz rozliczeń w kraju z nierezydentami*”.

Przepis ten – wiążący instrumentalnie banki z obszarem czynności dewizowych (dokonywanie przele-

⁸ Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. Prawo dewizowe. Dz.U. nr 160, poz. 1063 z późn. zm. (UD V).

⁹ Por. T. Borkowski, S. Jerzak: *Nowe Prawo Dewizowe*. II wyd. Warszawa 2001 DIFIN, przypis 23/1, s. 79, przyp. 1/6, s. 275 i nast.

wów pieniężnych za granicę i równoznaczne z tym rozliczanie się w kraju z nierezydentami) – jest jako czynność transgraniczna szczególną formą obrotu dewizowego z zagranicą¹⁰. Stanowi on z jednej strony zobowiązanie rezydentów do korzystania z pośrednictwa banków w tym zakresie, a z drugiej strony formalne ustawowe umocowanie banków do świadczenia tego rodzaju usługi finansowej na rzecz klientów – zlecających mających pod względem dewizowym status rezydenta.

Należy zaznaczyć, że ta szczególna, wiążąca dwa obszary prawne (bankowości i dewiz), regulacja prawa w niczym nie narusza, a tym bardziej nie eliminuje możliwości pozaustawowego świadczenia przez banki – lecz już na zasadzie fakultatywności – tego typu usług pośrednictwa finansowego na rzecz nierezydentów.

Ustalenie przez ustawodawcę procedury przekazowej związanej z obowiązkami dewizowymi podanymi w art. 25 i nast. Prawa dewizowego pozwala na bliższe omówienie niektórych problemów dotyczących jego stosowania.

Obszar pojęciowy tytułu prawnego

Uwagi ogólne

Analogicznie do innych form przemieszczania przez rezydentów środków za granicę (wywozu, wysyłania) przy przekazach pieniężnych za granicę występuje również próg walutowy: równowartość 10.000 euro. Poniżej tego progu rezydenci w transakcjach przekazowych lub rozliczeniowych z nierezydentami nie są zobowiązani do korzystania z usług pośrednictwa uprawnionych banków (art. 25.1).

Wprawdzie formalnie daje to rezydentowi prawo do korzystania z innych możliwości przemieszczania środków, niemniej jednak – ponieważ obecnie brakuje w kraju pozabankowego rynku usług przekazowych, rozwiniętego w szczególności w krajach anglosaskich – możliwości te są w dużej mierze ograniczone¹¹.

W sytuacji, gdy rezydent decyduje się jednak na dokonanie przekazu pieniężnego za granicę lub rozliczenia w kraju z nierezydentem za pośrednictwem uprawnionego banku, ciąży na nim każdorazowo – nawet gdyby wysokość operacji nie przekraczała równowartości 10.000 euro – obowiązek podawania bankowi tytułu prawnego, w związku z którym taki przekaz lub takie rozliczenie następują.

Wymóg ten wynika z interpretacji treści art. 26.1 Prawa dewizowego, który uzależnia **dokonanie** przekazu lub rozliczenia przez bank właśnie od **podania** bankowi przez rezydenta stosownego **tytułu** uzasadniającego

go jego dyspozycję przekazową lub rozliczeniową. W praktyce podanie takiego tytułu następuje w drodze wypełnienia odpowiedniej rubryki w formularzu dyspozycji płatniczej przedkładanej przez rezydenta uprawnionemu bankowi do realizacji. Stwierdzenie przez bank zgodności podanego (wskazanego) tytułu ze stosownymi przepisami dewizowymi jest wystarczającą przesłanką podjęcia decyzji przekazowej lub rozliczeniowej i wykonania dyspozycji rezydenta.

Powiązanie tytułu prawnego z tytułem płatności

Ustawodawca nie podał w artykule 2.1 Prawa dewizowego, zawierającym zestawienie definicji (konstrukcji prawnych), wyjaśnienia terminu: „tytuł prawny”, o którym jest mowa w art. 26 ust. 1, 2 i 3 tego prawa. Można założyć, że oznacza on: „wynikające z obowiązujących przepisów dewizowych (*ex lege*) lub z udzielonego ogólnie bądź indywidualnie zezwolenia dewizowego (*ex permissione*) uprawnienie rezydenta i/lub nierezydenta do dokonywania określonych czynności obrotu dewizowego z zagranicą”.

Czynności te znajdują identyfikację w samej definicji obrotu dewizowego (art. 2.1 pkt 17 Prawa dewizowego), rozumianej przez ustawodawcę w punkcie a) jako:

– zawarcie umowy lub dokonanie innej czynności prawnej, powodującej lub mogącej powodować dokonywanie między rezydentem i nierezydentem m.in. rozliczeń pieniężnych,

– wykonywanie takich umów lub płatności.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że dla obrotu przekazowego za granicę, obejmującego wystawianie przez rezydenta dyspozycji transgranicznego przemieszczania zagranicznych lub krajowych środków płatniczych, istotny jest moment **wykonania** określonej umowy lub innej czynności prawnej, polegający na dokonaniu **płatności** na zagranicę lub na kraj (w przypadku dyspozycji uznania rachunku bankowego nierezydenta w kraju). W konsekwencji **tytuł prawny**, o którym jest umowa w art. 26 Prawa dewizowego, może być utożsamiany w obrocie przekazowym z **tytułem płatności** na zagranicę.

Podstawowe rodzaje zawieranych umów i innych czynności prawnych implikujących występowanie określonych form płatności są zestawione w tabelach 1 i 2.

Analiza tytułów płatności

Z tabel 1 i 2 wynika, że **tytuł prawny**, rozumiany jako **tytuł płatności**, może mieć:

– jedno oznaczenie wspólne dla wielu rodzajów umów lub innych czynności prawnych (np. wynagrodzenie obejmujące skutkowo umowy: zlecenia, o pracę, o dzieło, przewozu, spedycji, lub – odsetki, które mogą dotyczyć umowy pożyczki, rachunku bankowego, umowy kredytowej);

¹⁰ Por. art. 2.1. pkt 17 c) Prawa dewizowego z 27 lipca 2002 r.

¹¹ Chodzi tu o wyspecjalizowane w USA firmy usługowe z zakresu przekazów międzynarodowych, działające na mocy szczególnych licencji władz, np. American Express Company, Pereira Company.

Tabela 1 Zestawienie sytuacji umownych powodujących płatność

Sytuacja umowna	Podstawa prawna	Tytuł płatności
Umowa sprzedaży	art. 535 KC	cena
Umowa pożyczki	art. 720 KC	odsetki, spłata
Umowa najmu	art. 659 KC	czynsz
Umowa dzierżawy	art. 693 KC	czynsz
Umowa o pracę	Kodeks Pracy	wynagrodzenie, bonus, premia, nagroda
Umowa ubezpieczenia	art. 805 KC	składka
Umowa rachunku bankowego	art. 725 KC	odsetki, prowizja
Umowa agencyjna	art. 758 KC	wynagrodzenie, prowizja
Umowa komisju	art. 765 KC	wynagrodzenie, prowizja
Umowa spedycji	art. 894 KC	wynagrodzenie
Umowa spółki	art. 860 KC	wkład, dywidenda
Umowa o dzieło	art. 627 KC	wynagrodzenie
Umowa zlecenia	art. 734 KC	wynagrodzenie
Umowa przechowania	art. 835 KC	wynagrodzenie, taryfa
Umowa przewozu	art. 774 KC	wynagrodzenie, taryfa
Umowa poręczenia	art. 876 KC	wynagrodzenie
Umowa renty	art. 903 KC	renta, świadczenie
Umowa dożywocia	art. 908 KC	świadczenie
Umowa kredytowa	art. 69 Prawa bankowego	odsetki, spłata
Umowa leasingowa	art. 709 KC	wynagrodzenie, rata czynszu

– dwa lub kilka synonimów na oznaczenie pojedynczej umowy, jak również innej czynności prawnej (np. darowizna, dar, zapomoga, wsparcie), które w zasadzie dotyczą jednej umowy lub innej czynności prawnej mającej związek ze świadczeniem określonych wartości kosztem własnego majątku;

– oznaczenie jednoznaczne dla danej umowy lub czynności prawnej (np. cena dotycząca umowy kupna/sprzedaży, składka dotycząca umowy ubezpieczenia lub podatek, grzywna dotyczące zobowiązania publicznoprawnego).

Identyfikacja właściwego tytułu płatności (tytułu prawnego) w **pierwszym przypadku** wymagałaby więc dodatkowego oznaczenia (np. wynagrodzenie za pracę,

wynagrodzenie za dzieło, odsetki z depozytu lub lokaty bankowej bądź odsetki z pożyczki współnika). **W drugim przypadku** dysponent przekazu mógłby natomiast wybrać właściwe oznaczenie tytułu, ewentualnie podając jego uwarunkowania (np. darowizna na rzecz członka rodziny, świadczenie alimentacyjne, wsparcie instytucji charytatywnej). **Trzeci przypadek** znaczenia tytułu płatności (tytułu prawnego) nie wymagałaby w tym zakresie komentarza.

Faza wykonania umowy lub innej czynności prawnej

Podstawową okolicznością w obrocie przekazowym za granicę bez względu na przyjętą metodę wskazywania

Tabela 2 Zestawienie sytuacji bezumownych powodujących płatność

Sytuacja bezumowna	Podstawa prawna	Tytuł płatności
Rozporządzanie majątkiem na wypadek śmierci	art. 941 KC	spadek, zapis, polecenie
Ogłoszenie publicznego przyrzeczenia nagrody	art. 919 KC	nagroda
Uznanie odpowiedzialności za czyny niedozwolone	art. 415 KC	odszkodowanie, remuneracja
Sprawowanie zarządu mieniem opuszczonym	art. 752 KC	wynagrodzenie
Uznanie obowiązku alimentacyjnego	KRiO	alimenty
Indosowanie papierów wartościowych na zlecenie	art. 921 KC	indos, kwalifikowana cesja
Zobowiązanie publicznoprawne	ustawy podatkowe, ubezpieczeniowe, karne i inne	podatek, składka, grzywna, nawiązka, kara pieniężna, wpłata, akcyza, wpis itd.
Wykonywanie prawomocnych orzeczeń władz sądowych i administracyjnych, w tym w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym	Kpk, Kpc, Kpa	zabezpieczenie, egzekucja

Wymóg wykonalności stosunku prawnego był szczególnie podkreślany przez ustawodawcę w poprzednio obowiązującej ustawie (Prawo dewizowe z 18 grudnia 1998 r.), w której tzw. moduł implementacyjny był zamieszczany na końcu każdej definicji poszczególnych rodzajów obrotu dewizowego z zagranicą*. W aktualnej ustawie dewizowej element wykonalności został zawarty ogólnie w przepisie art. 9 pkt 14, gdzie jest mowa o „dokonywaniu przez rezydentów i nierezydentów z krajów trzecich rozliczeń pieniężnych w **wykonaniu** (podkr. aut.) określonych czynności obrotu dewizowego”.

* Brzmienie modułu implementacyjnego było następujące: „płatności, przeniesienie własności i transfer wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych” – por. T. Borkowski, S. Jerzak: *Nowe Prawo Dewizowe*, op.cit., s. 146 i nast.

tytułu prawnego musi być fakt, że chodzi tu o fazę **wykonania** zawartej umowy lub innej czynności prawnej bądź zobowiązania publicznoprawnego, implikujących konieczność transgranicznego przemieszczenia środków pieniężnych.

Reasumpcja i uwagi końcowe

W transgranicznym przemieszczaniu środków pieniężnych przez uprawnione banki w **pierwszej fazie** rezydent podaje (wskazuje) w każdym przypadku tytuł prawny uzasadniający jego dyspozycję przekazania środków pieniężnych za granicę i to bez względu na wysokość kwoty przekazu (również poniżej równowartości 10.000 euro). Wymóg podania określonego tytułu stanowi *conditio sine qua non* dalszego procedowania: bez podania określonego tytułu prawnego równoznacznego – z uwagi na charakter operacji – z tytułem płatności bank nie może nadać czynności przekazowej dalszego biegu. W pierwszej fazie procedury przekazowej bank stwierdza również zgodność podanego przez rezydenta **tytułu z przepisami dewizowymi**, wynikającymi w szczególności z obszaru pojęciowego obrotu dewizowego z zagranicą. Na tym właśnie – w odniesieniu do tej fazy – **polega instrumentalna rola banku**. Stwierdzenie takiej zgodności umożliwia bowiem podjęcie dalszych czynności proceduralnych, jednak wymaga od operacyjnych pracowników banku dobrej, a nawet bardzo dobrej znajomości tych przepisów.

Pierwszą fazę procedury przekazowej, z uwzględnieniem **instrumentalnej roli banku** przedstawia schemat 1.

Przedstawianie dokumentów w obrocie przekazowym

Uwagi ogólne

Zgodnie z art. 26.1 ustawy, określone sytuacje w obrocie przekazowym wymagają oprócz podania tytu-

łu także przedstawienia bankowi dokumentów potwierdzających taki tytuł. Chodzi tu o sytuacje, w których:

- powstanie wskazanego tytułu wymaga indywidualnego zezwolenia dewizowego (IZD),
- kwota przekazu lub rozliczenia – mimo zgodności tytułu z przepisami dewizowymi – przekracza równowartość 10.000 euro.

W **pierwszym** przypadku dokumentem takim będzie oryginał indywidualnego zezwolenia dewizowego wydanego przez Prezesa NBP lub upoważnionego przez niego w trybie art. 6.5 ustawy pracownika NBP. W **drugim** przypadku będzie to dokument mający bezpośredni logiczny, proceduralny i operacyjny związek z tytułem podanym w dyspozycji płatniczej (przekazowej).

Dokumenty przedstawiane obligatoryjnie powyżej progu walutowego

Dokumenty przedstawiane przez rezydentów obligatoryjnie w przypadkach, gdy kwota przekazu przekracza równowartość 10.000 euro, powinny wykazywać, jak pisano w uwagach ogólnych, bezpośredni, logiczny związek z tytułem prawnym podanym w formularzu dyspozycji przekazowej (tytułem płatności). Właściwe proceduralnie może być tu odniesienie do zawartej umowy, dokonanej innej czynności prawnej lub powstałego zobowiązania publicznoprawnego, z którymi to czynnościami wiąże się sporządzanie określonych rodzajów dokumentów.

Uprawnione banki mogą stosować własny katalog dokumentów, które bezpośrednio odnosiłyby się do określonego tytułu prawnego (tytułu płatności).

Należy jednak mieć na względzie, że w zasadzie niemożliwe jest – z uwagi na ciągłe zmiany uwarunkowań zewnętrznych, w tym formalnoprawnych i proceduralnych – ustalenie pełnej listy takich dokumentów,

Wymóg przedstawienia określonego dokumentu może być stosowany, według dyskrejonalnego uznania uprawnionego banku, również w przypadku, gdy kwota przekazu lub rozliczenia nie przekracza progu 10.000 euro.

Przykładowo, tytuł prawny (tytuł płatności) brzmiący: zapłata za nabyty towar, wymagałby przedstawienia dokumentu potwierdzającego ten tytuł od strony implementacji zawartej umowy kupna/sprzedaży (faktury, wezwania do zapłaty ze strony eksportera zagranicznego, weksla kupieckiego, dokumentu władz celnych itd.). Tak samo tytuł prawny podany jako honorarium (wynagrodzenie) za usługę konsultacyjną wymagałby przedstawienia stosownej umowy zlecenia lub o dzieło, z zaznaczeniem daty wykonania określonej czynności, albo rachunku wystawionego przez autora bądź zleceniobiorcę z powołaniem się na taką umowę. Tytuł realizacja spadku wymagałby przedstawienia postanowienia sądowego w tej sprawie i (lub) stosownego oświadczenia (pisma) administratora spadku.

które by w sposób w bezsporny uzasadniały od strony prawnej i operacyjnej podany przez rezydenta tytuł płatności. Stąd istotna może być metodyka badania dokumentów przez odpowiedzialnych pracowników uprawnionych banków – zarówno pod kątem logicznego powiązania takich dokumentów z oznaczonym tytułem, jak i pod względem formalnym co do ich autentyczności, ważności w czasie i innych elementów, np. numerycznych, niezbędnych do ich pełnej identyfikacji.

W konsekwencji, na tym etapie czynności proceduralnych od pracowników operacyjnych banku byłaby wymagana umiejętność dokonywania analizy treści przedkładanych dokumentów, ich identyfikacji i badania autentyczności oraz ustalania ich **zgodności** ze wskazanym przez rezydenta **tytułem prawnym** przekazu.

Schemat 2 przedstawia drugą fazę procedury przekazowej, z uwzględnieniem instrumentalnej roli banku.

Przypadki szczególnej procedury przekazowej

Uwagi ogólne

Stosowanie przez banki **szczególnej procedury przekazowej** występuje w dwóch przypadkach:

– gdy rezydent nie może przedłożyć bankowi we właściwym terminie (w momencie składania dyspozycji płatniczej) dokumentu potwierdzającego wskazany tytuł płatności,

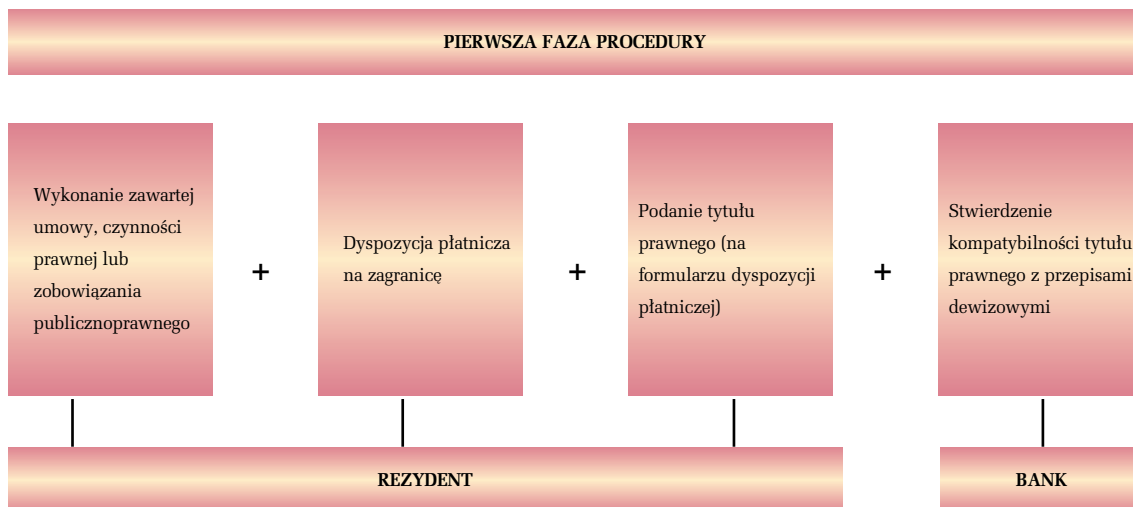
– gdy występuje kwalifikowany tytuł płatności

W pierwszym przypadku instrumentalną rolą banku jest przyjęcie od rezydenta pisemnego oświadczenia o braku dokumentów. Jednocześnie zobowiązuje się on do przedłożenia bankowi – w razie dokonania przekazu lub rozliczenia bez udokumentowania – dokumentu potwierdzającego wskazany tytuł niezwłocznie po jego uzyskaniu, jednak nie później niż w terminie trzech miesięcy od dokonania przekazu lub rozliczenia. Sprawę tę normuje i wyjaśnia art. 26.3 obowiązującej ustawy Prawo dewizowe.

W drugim przypadku, gdy tytułem płatności na granicę lub rozliczenia z nierezydentem w kraju jest przemieszczenie (transfer) przychodu lub dochodu osiągniętego przez nierezydenta w kraju, instrumentalna rola banku polega na ustaleniu, czy taki nierezydent podlega w kraju obowiązkowi podatkowemu. Ustala się to na podstawie dokumentów przedłożonych przez zleceniodawcę (rezydenta, a w szczególnych przypadkach również przez nierezydenta). Dokumentami takimi są:

- gdy nierezydent **nie podlega w kraju** obowiązkowi podatkowemu – **certyfiakat rezydencji** wystawiany

Schemat 1 Pierwsza faza procedury przekazowej

do celów podatkowych przez administrację podatkową kraju jego zamieszkania lub siedziby, otrzymywany z reguły za pośrednictwem przedstawicielstwa danego kraju w Polsce;

• gdy nierezydent **podlega w kraju** obowiązkowi podatkowemu:

– **zaświadczenie urzędu skarbowego** o wygaśnięciu zobowiązania podatkowego wynikającego z takiego obowiązku – w przypadku gdy, w drodze wyjątku, nierezydent sam jest zleceniodawcą przekazu za granicę i sam jest płatnikiem podatku od dochodu,

– **pisemnego oświadczenia rezydenta** – płatnika lub inkasenta podatku dochodowego – o obliczeniu i pobraniu podatku bądź zaliczki, w przypadku gdy w ramach rutynowej procedury podatek lub zaliczka na podatek należny od nierezydenta są pobierane właśnie przez jedną z tych osób (która jest w konsekwencji zleceniodawcą przekazu pieniężnego za granicę) oraz **dowodu wpłaty** takiego podatku lub zaliczki na podatek właściwemu urzędowi skarbowemu, o ile – zgodnie z odrębnymi przepisami – upłynął termin ich płatności.

Procedura przekazowa w sprawie kwalifikowanego tytułu płatności została ustalona w art. 27 ust. 1 i 2 ustawy. Algorytm procedury przekazowej, wynikającej z instrumentalnej roli banku w obrocie dewizowym w tym zakresie, jest przedstawiony na schemacie 3.

Udział w dokumentowaniu wywozu i wysyłania za granicę krajowych lub zagranicznych środków płatniczych

Zgodnie z rozporządzeniami Ministra Finansów¹² uprawnione banki wystawiają **zaświadczenia na wywóz i wysłanie za granicę** krajowych lub zagranicznych środków płatniczych wypłaconych z rachunku bankowego bądź nabytych od banku za środki zgromadzone na rachunku bankowym albo przywiezione przez nierezydentów do kraju i zgłoszone zgodnie z obowiązującymi przepisami.

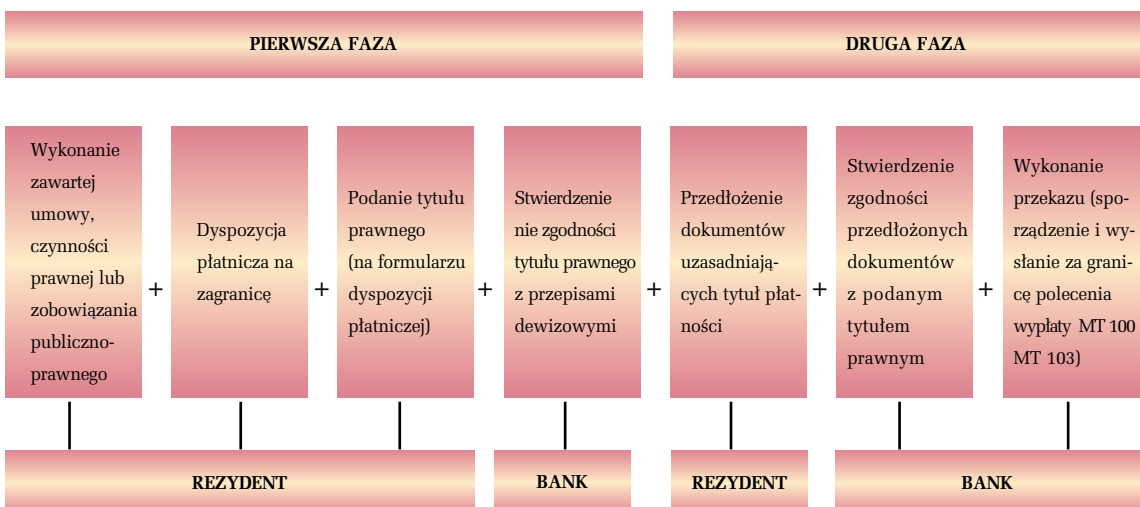
Wzory zaświadczeń zostały opublikowane jako załączniki nr 2 do wymienionych rozporządzeń Ministra Finansów.

Należy zaznaczyć, że instrumentalna rola uprawnionych banków w zakresie dokumentowania wywozu i wysyłania za granicę krajowych lub zagranicznych środków płatniczych nie została – w przeciwieństwie do uczestnictwa w rynku walutowym w kraju i pośrednictwa w obrocie przekazowym za granicę – ustalona *ex lege* w treści ustawy. Wynika ona jedynie pośrednio

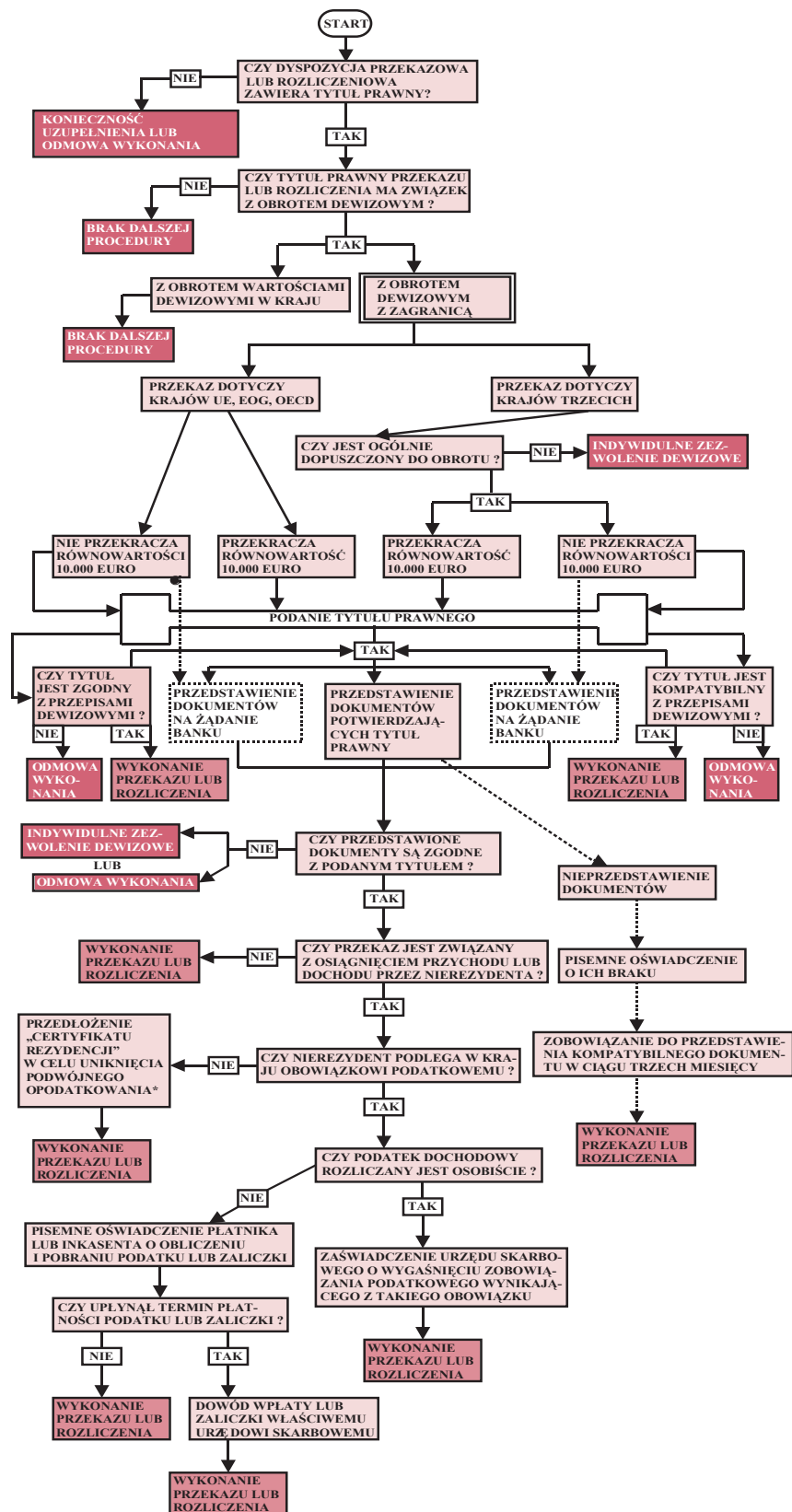
¹² Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 6 września 2000 r. w sprawie sposobu wysyłania za granicę wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych oraz wykazu dokumentów potwierdzających uprawnienie do wysyłania (Dz.U. nr 154, poz. 1276) oraz Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 września 2002 r. w sprawie sposobu dokonywania potwierdzenia przywozu do kraju oraz wywozu za granicę wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych oraz wykazu dokumentów potwierdzających uprawnienie do wywozu (Dz.U. nr 154, poz. 1277).

Zaświadczenia są wydawane przez banki zainteresowanym osobom (rezydentom i nierezydentom) w przypadku, gdy wartość wysyłanych lub wywożonych za granicę zagranicznych albo krajowych środków płatniczych bądź kruszców dewizowych przekracza łącznie równowartość 10.000 euro. Zaświadczenia takie są dokumentami potwierdzającymi uprawnienia osób zainteresowanych do dokonania transgranicznego przemieszczenia wymienionych wyżej walorów. Mają one charakter dokumentów imiennych, mogą być wykorzystywane wyłącznie jednorazowo, a termin ich ważności wynosi trzy miesiące od daty wystawienia.

Schemat 2 Procedura przekazowa

Schemat 1 Algorytmiczna procedura obrotu przekazowego

* „Certyfikat rezydencji” jest dokumentem wydanym przez administrację podatkową kraju zamieszkania lub siedziby nierezydenta otrzymywanym przez nierezydenta za pośrednictwem organów przedstawicielskich tego kraju w Polsce.

Źródło: opracowanie własne.

z przepisów stosownych rozporządzeń wykonawczych Ministra Finansów. Zaświadczenia, które mają być wydawane przez banki, są w nich wymienione wśród innych dokumentów potwierdzających uprawnienie do wywozu i wysłania określonych walorów za granicę (vide §2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z 6 września 2000 r. i §2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z 16 września 2002 r.).

Czynności badawcze banku a kontrola dewizowa

Pod rządami poprzednio obowiązującej ustawy dewizowej z 18 grudnia 1998 r. instrumentalna rola upoważnionych banków obejmowała – oprócz obowiązkowego pośrednictwa w transferze wartości dewizowych i krajowych środków płatniczych oraz wystawiania zaświadczeń w celu dokumentowania takiego transferu – **kontrolę dewizową**. Do jej przeprowadzania – w zakresie czynności obrotu dewizowego dokonywanego z ich udziałem lub za ich pośrednictwem – banki były zobowiązane na podstawie art. 21.3 pkt 2 tej ustawy.

W praktyce obowiązki kontrolne banku spłatały się z obowiązkami pośrednictwa bankowego w nierozrwalną całość. Z tego powodu liczne wyjątki ustawowe i zwolnienia wykonawcze w zakresie pośrednictwa bankowego istotnie rzutowały na zakres wykonywanej kontroli dewizowej.

Istota kontroli dewizowej dokonywanej przez bank (działający poprzez swojego pracownika) polegała na stwierdzeniu w sposób niebudzący wątpliwości, że czynność należąca do obrotu dewizowego z zagranicą, która miała być dokonana przy udziale banku lub za jego pośrednictwem, na zlecenie i (lub) na rzecz rezydenta bądź nierezydenta – była zgodna:

- z warunkami ustawowymi, dotyczącymi w szczególności:
 - swobody obrotu dewizowego,
 - ustawowych ograniczeń obrotu dewizowego,
 - ustawowych wyjątków od takich ograniczeń,
 - zwolnień od ograniczeń obrotu dewizowego zawartych w rozporządzeniach wykonawczych;
- z warunkami udzielonego przez Narodowy Bank Polski indywidualnego zezwolenia dewizowego.

Stwierdzenie zgodności z warunkami określonymi w ustawie mogło mieć charakter:

- *bieżący* (doraźny) – poprzez wgląd w okazane dokumenty, sporządzanie – w razie potrzeby – adnotacji w aktach banku i zwrot okazanych dokumentów osobie kontrolowanej,

- *trwały* (ciągły) – poprzez wgląd w przedstawione na żądanie banku dokumenty oraz zatrzymanie tych dokumentów w aktach banku.

Należy zaznaczyć, że oprócz organów kontroli skarbowej, NBP i upoważnionych banków do dokonywania kontroli dewizowej powołane były jeszcze inne instytucje, a mianowicie organy administracyjne (urzędy celne, organy Straży Granicznej oraz administracji pocztowej).

Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe istotnie zmieniła formalnoprawne podejście ustawodawcy do działań kontrolnych w zakresie obrotu dewizowego z zagranicą.

- Z ustawy został usunięty cały, figurujący w poprzednim akcie prawnym (Prawo dewizowe z 18 grudnia 1998 r.), odrębny rozdział dotyczący **kontroli dewizowej** (rozdział 4 – art. 20 – 23), wyliczający podmiotowo wykonawców tej kontroli i przypisujący każdemu z nich określony zakres czynności.

- Z bieżącego tekstu ustawy i wydanych na jej podstawie rozporządzeń wykonawczych zniknęło wyrażenie **kontroli dewizowej** wielokrotnie używane w poprzednich aktach prawnych.

- W tekście ustawy znalazł się wprawdzie odrębny rozdział dotyczący kontroli (rozdział 9 art. 33 – 42), jednak został on podmiotowo zawężony jedynie do czynności Narodowego Banku Polskiego. Z zakresu tych czynności wyłączono **kontrolę dewizową** sprawowaną uprzednio m.in. nad bankami dokonującymi skupu i sprzedaży walut obcych i dewiz na podstawie stosownego upoważnienia. Ponadto z definicji tej kontroli instytucjonalnej została usunięta, w wyniku metody redakcyjnej przyjętej przez ustawodawcę, przydawka „dewizowa”.

- W tekście ustawy pozostały sformułowania:
 - „**kontrola celna**” – w odniesieniu do czynności organów celnych oraz organów Straży Granicznej wykonujących kontrolę celną,
 - „**kontrola graniczna**” – w odniesieniu do tych ostatnich (art. 18 ... 20),
 - „**kontrola obrotu dewizowego**” w odniesieniu do rozporządzeń wykonawczych, przewidzianych do wydania przez Ministra Finansów (art. 21),
 - „**kontrola skarbową**” – w odniesieniu do organów kontroli skarbowej (art. 29).

W tekście obowiązującej ustawy dewizowej brakuje jednak formalnego umocowania banków przez ustawodawcę do podejmowania przez nie jakichkolwiek działań kontrolnych w związku z czynnościami dokonywanymi w zakresie obrotu dewizowego i sprawowaną przez nie funkcją instrumentalną w tym względzie, w szczególności zaś w zakresie pośrednic-

Ustawodawca – przywiązując wagę do prawidłowego przebiegu nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w obrocie dewizowym – wprowadził stosowną dyspozycję do katalogu przestępstw i wykroczeń skarbowych. Jednocześnie nałożył sankcję grzywny, jak za wykroczenie skarbowe, za czyn polegający na niedopełnieniu choćby w sposób nieumyślny obowiązku takiego nadzoru (art. 106 §1 KKS).

stwa w obrocie przekazowym za granicę. Wprawdzie w jednej z wersji uzasadnienia do projektu ustawy była mowa o tym, że „banki będą wykonywały kontrolę obrotu dewizowego z zagranicą, dokonywanego za ich pośrednictwem, na podstawie przepisów zawartych w rozdziale 7” (dotycząca obowiązków związanych z przekazami pieniężnymi za granicę oraz rozliczeniami w kraju z nierezydentami – art. 26... 29 ustawy). W przepisach tego rozdziału nie ma jednak bezpośredniego formalnego umocowania prawnego banków w tym zakresie, a obowiązki, o których mowa w samym tytule rozdziału i które wynikają z treści jego poszczególnych artykułów, dotyczą wyłącznie rezydentów niefinansowych.

Brak bezpośredniego umocowania do dokonywania czynności bankowych stanowi niewątpliwie lukę prawną w logicznym ciągu proceduralnym zmodyfikowanego systemu kontrolnego obrotu dewizowego z zagranicą. Brak wyraźnego przypisania bankom *de nomine* roli nadzorczej w obrocie przekazowym z jednoczesnym wyeksponowaniem czynności obligatoryjnych rezydentów – zleceniodawców w tym zakresie – można uzasadniać uwzględnieniem przez ustawodawcę krytycznych uwag nieszczędzonych przez teoretyków i profesjonalistów co do obligatoryjnego wiązania działalności banków z czynnościami kontrolnymi, co miało miejsce pod rządami poprzedniej ustawy dewizowej (z 18 grudnia 1998 r. - por. przypis 10). Krytycy słusznie zwracali uwagę na dysparytet formalnoprawny, który występował w instytucjonalnym połączeniu czynności kontrolnych, będących przejawem władczego monitoringu właściwego organom władzy, z czynnościami wolnorynkowymi banków zorientowanych na maksymalizację zysku w dobrze pojętym interesie swoich akcjonariuszy (udziałowców) i zobowiązanych do angażowania swych sił jedynie w tym celu.

W tekście obowiązującej ustawy Prawo dewizowe znajdują się jednak dwa przepisy, które przez analogię lub w drodze interpretacji rozszerzającej mogłyby być zastosowane w rozwiązaniu problemu „kontroli” prowadzonej przez uprawnione banki. Poniżej omówiono te przepisy.

Art. 44 ustawy. Wprowadził on zmiany do ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej – w drodze dodania do art. 2.1 punktu 9) w brzmieniu: „badanie przestrzegania przez rezydentów i nierezydentów ograniczeń i obowiązków określonych w Ustawie z dnia 27 lipca 2002 r. (...) oraz ograniczeń wprowadzonych na jej podstawie, a także warunków udzielonych zezwoleń dewizowych i zezwoleń na prowadzenie działalności kantorowej.

Co prawda, art. 2.1 ustawy o kontroli skarbowej nie dotyczy banków. Niemniej jednak formuła zawarta w pierwszej części dyspozycji pkt. 9, dotycząca: „badania przestrzegania przez rezydentów i nierezydentów ograniczeń i obowiązków dewizowych”, mogłaby mieć

zastosowanie do czynności obrotu dewizowego wykonywanych za pośrednictwem banków. W ostatniej wersji uzasadnienia do projektu ustawy było bowiem sformułowanie, że „banki będą kontrolowały przekazy za granicę i rozliczenia w kraju z nierezydentami dokonywane za ich pośrednictwem”, a kontrola w tym zakresie będzie wykonywana w ramach kontroli skarbowej (pkt 13). Wzmiankowana czynność „badania” mogłaby więc być identyfikowana z czynnościami:

- stwierdzenia przez bank:

- zgodności podanego przez rezydenta w dyspozycji przekazowej tytułu prawnego przekazu z obowiązującymi przepisami (art. 26.1),

- zgodności przedłożonych przez rezydenta dokumentów ze wskazanym tytułem prawnym (tytułem płatności) (art. 26.1 i 2);

- ustalania prawidłowości procedury obrotu przekazowego przedstawionej na schemacie 3.

Art. 50 ustawy. W pkt. 6 wprowadził on zmiany w Kodeksie Karnym Skarbowym, dodając w rozdziale 8 (dotyczącym przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych przeciwko obrotowi dewizowemu) art. 106 § o brzmieniu:

„Kto, nie dopełniając obowiązku nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w działalności danego przedsiębiorcy lub innej jednostki organizacyjnej, dopuszcza, chociażby nieumyślnie, do dokonania czynu zabronionego określonego w tym rozdziale – podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe”.

Artykuł ten ma bezpośredni związek z art. 3.3 ustawy dotyczącej autonomii dewizowej, obejmującej m.in. instytucje finansowe prowadzące działalność pod nadzorem władz uprawnionych do jego sprawowania na podstawie odrębnych przepisów. W pewnym zakresie, dyscyplinującym czynność badawczą banków, może mieć jednak zastosowanie również do tych instytucji finansowych.

Należy zaznaczyć, że określona działalność „badawcza” banków – niezależnie od omawianego wyżej przepisu – podlega ogólnie *ex lege* regulacjom Prawa bankowego ustalającym instytucję **nadzoru bankowego** (*vide* rozdział 11 art. 131 i nast.)¹³ oraz ustawy o Narodowym Banku Polskim (*vide* rozdział 4, art. 25 i nast.)¹⁴, pozwalającą na właściwe i zgodne z obowiązującymi przepisami „pośrednictwo w dokonywaniu przez rezydentów przekazów pieniężnych za granicę oraz rozliczeń w kraju z nierezydentami”.

Wnioski

1. Banki działające w Polsce odgrywają, zgodnie z regulacjami Prawa dewizowego, istotną rolę instrumen-

¹³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, op.cit.

¹⁴ Dz.U. nr 140, poz. 939.

talną w obrocie dewizowym. Rola ta sprowadza się do trzech podstawowych obszarów działań, a mianowicie do:

- czynności uczestnictwa w rynku walutowym w kraju,
- pośrednictwa w dokonywaniu przez rezydentów i – w szczególnych przypadkach – przez nierezydentów przekazów pieniężnych za granicę oraz rozliczeń w kraju z nierezydentami,
- udziału w dokonywaniu wywozu i wysyłania za granicę krajowych lub zagranicznych środków płatniczych.

2. Umocowanie do działań instrumentalnych banków wynika bądź z przepisów ustawy (dotyczy zmiany i rozszerzenia artykułu 5 ust. 2 Prawa bankowego), bądź z rozporządzenia wykonawczego Ministra Finansów (dotyczy wydawania zezwoleń na wywóz i wysyłanie walorów za granicę). Warunkiem działań instrumentalnych wynikających z przepisów ustawy jest jed-

nak statutowe lub licencyjne rozszerzenie przedmiotu czynności uprawnionych banków w rozumieniu odnoszonych przepisów¹⁵.

3. Ustawodawca – odstępując w obowiązującej regulacji od przypisywania bankom funkcji kontrolnych, co miało miejsce w ustawie z 18 grudnia 1998 r., nie określił *expressis verbis* zadań banków w tym zakresie. Kładąc nacisk na wykonywanie kontroli skarbowej, wprowadził wprawdzie odpowiedni zapis rozszerzający jej zakres na badanie m.in. przestrzegania przez rezydentów i nierezydentów ograniczeń i obowiązków dewizowych. Zadania tego nie odniósł jednak bezpośrednio do zadań, które stoją przed uprawnionymi bankami. Instrumentalna rola tych banków w zakresie monitorowania obrotu dewizowego może zatem wynikać z ogólnych warunków funkcjonowania tego typu instytucji finansowych.

¹⁵ Vide art. 2.1 pkt 20 ustawy dewizowej.